

Balanyi György

Magyar szentek, szentéletű magyarok

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Balanyi György

**Magyar szentek,
szentéletű magyarok**

KATOLIKUS
SZEMLE

Impresszum

Balanyi György
Magyar szentek, szentéletű magyarok

Ez a hosszabb tanulmány nemcsak ismert és ismeretlen szentjeink bemutatása egy kiváló piarista egyháztörténészünk tollából, hanem egy történelmi kutatásnak szentelt élet nemesművű záróköve is: a szerző röviddel május elején [1963] Budapesten bekövetkezett halála előtt küldte el a Szemlének ezt az utolsó munkáját.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című tanulmány elektronikus változata. A tanulmány 1963-ban jelent meg a Rómában kiadott *Katolikus Szemle* folyóirat XV. évfolyamának 2. számában, a 100-122. oldalon. Az apróbetűs részeket ez az elektronikus változat beljebb kezdve hozza.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés	4
Az Árpádház férfi szentjei	5
Az Árpádház női szentjei	7
Szentek az Árpádház rokonságából	11
Egyéb középkori szentjeink	13
A szenttéavatások elmaradásának okai	16
Magyarország elszigeteltsége	16
A magyar életszentség individuális jellege.....	16
A társadalom közönye.....	18
Kitartás hiánya a szenttéavatási ügyekben.....	19
Mi a gyakorlati tennivalónk?	22
Irodalom	23

Bevezetés

Sokan és sokrendben felpanaszolták már, hogy mi, magyarok, szentjeink száma tekintetében messze mögötte maradunk nyugati szomszédainknak; nemcsak a román olaszoknak, franciáknak és spanyoloknak, hanem a germán németeknek, angolszászoknak és a kelta íreknek is. Míg ugyanis nyugati szomszédaink martirologiumai százszámra tudják felsorolni történetileg igazolható szentek nevét, mi legfeljebb ha négy tucatra valót tudunk keservesen összeböngészni. De ezek közt is aránylag kevés az egyházilag elismert és hivatalosan kinyilvánított szent. Túlnyomó részük csak a népi áhítat és az emberemlékezetet meghaladó kultusz utólagos szentesítése címén került be a nemzeti szentek tiszteletreméltó galériájába.

A helyzet könnyebb áttekintése céljából mindenekelőtt hivatalos jóváhagyást nyert szentjeink és boldogjaink jegyzékét próbáljuk összeállítani. Mielőtt azonban ezt tennők, egy megjegyzést kell előrebocsátanunk: nevezetesen utalnunk kell azokra a halhatatlan érdemekre, melyeket Árpád-házi királyaink állami és társadalmi rendünk, gazdasági és kulturális életünk megalapozásán messze túlmenően vallási és erkölcsi felfogásunk kialakítása és megszilárdítása terén is szereztek. Bízást mondhatjuk, hogy nincs még egy középkori dinasztia, mely az életszentségnek és az erkölcsi szépségnek annyi és oly vonzó példáját hímezte volna nemzete történetébe, mint a keresztény Árpádfiak egymást követő nyolc-tíz nemzedéke a miénkbe. Hiszen középkori szentjeinknek és boldogjainknak jó fele belőlük, illetve oldalági leszármazottjaikból kerül ki.

Az Árpádház férfi szentjei

Ilyen körülmények közt a világ legtermészetesebb dolgának kell vennünk, hogy az első magyar szent, a *par excellence* „szent király” is az Árpádok dicső nemzetségéből került ki. Szenttéavatása 1083. augusztus 20-án Székesfehérvárott ment végbe országra szóló fényes ünnepség keretében. Régebbi történetíróink állítása szerint az avatást maga VII. Gergely pápa kezdeményezte, megparancsolván, hogy azok testét, „akik Pannoniában a keresztény hit magvait elhintették és az országot szóval és tettel a kereszténységre térítették”, fel kell emelni és oltárra kell helyezni.

Az állítás azonban ebben a formában nem felel meg a valóságnak. Gergely pápát azidőt sokkal jobban igénybe vették az investitúraharc vad küzdelmei, semhogy ideje lett volna a pannon király szenttéavatására gondolni. Hiszen tudjuk, hogy bőszen ellenfele, IV. Henrik király 1081 tavaszán körülzártta, 1082 őszén rendszeres ostrom alá vette s végül 1083. június 3-án hatalmába kerítette az örökvárost. A szorongatott pápának utoljára nem maradt más menedéke, mint az Angyalvár. Ezzel természetesen együtt járt, hogy a külvilággal s következésképpen Magyarországgal is hosszú időre megszakadt minden érintkezése. Ez a körülmény azonban egyáltalában nem érintette a székesfehérvári szenttéavatás érvényességének kérdését. Hiszen tudjuk, hogy a pápa cselekvő közreműködése akkor még nem volt elengedhetetlen alaki kelléke a szenttéavatásnak. Azzá csak jóval később, III. Sándor (1170), végleg pedig VIII. Orbán pápa uralkodása alatt (1634) lett. Addig a püspököknek, illetve metropolitáknak is jogukban állott saját területükre szóló hatállyal szenteket avatni (*beatificatio aequipollens*).

Szent István esetében is pontosan ez történt: testének felemelését (*elevatio*) nem a pápa, hanem a király elnöklete alatt tanácskozó nemzeti zsinat rendelte el. De ez a – ha szabad ezzel a kifejezéssel élnünk – házi használatra készült szenttéavatás legkevésbé sem akadályozta az új szent tiszteletének terjedését. Már csak azért sem, mivel szent királyunk monumentális egyéniségével, a keresztény hit terjesztése érdekében kifejtett heroikus munkájával, a Szentszékkal és a cluny-i reformmozgalom vezetőivel ápolat barátságával s nem utolsósorban a római, ravennai és jeruzsálemi zarándokház alapításával már életében széles körökben ismertté és tiszteltté tette nevét. Később pedig a Nyugatot (Aachen, Bamberg, Róma, Ravenna, Ragusa) járó magyar zarándokok öregbítették nagymértékben tiszteletét. Jellemző, hogy IV. Miklós pápa már 1290-ben búcsút engedélyezett mindazoknak a híveknek, akik „Szent Istvánnak a magyarokról nevezett templomát” Szent István vértanú és Szent István király ünnepének nyolcada alatt ájtatosan látogatják. A fejlődésre XI. Ince pápa tette rá a koronát azzal, hogy a szent király ünnepét Budavár visszafoglalása fölött érzett határtalan örömeiben az egész keresztény világra kiterjesztette és megülését a győzelem évfordulójára, szeptember 2-ára tűzte ki. Ezzel az intézkedésével az eredeti *beatificatio aequipollens*-t teljes értékű *beatificatio formalis*-szá léptette elő.

Szent Istvánéval egyidőben ment végbe leghűségesebb munkatársának, Gellért püspöknek szenttéavatása is. És ez így is volt rendjén: kellett, hogy akik együtt verítkeztek a vetésben, együtt örüljenek az aratásnak is. Mert bizonyos, hogy a magyar kereszténység meggyökereztetésében és egyéni arculatának kialakításában – gondoljunk csak buzgó Mária-tiszteletére! – Gellért püspöknél senki nem szolgált hívebben a szent király szándékait. Csak az a kár, hogy szenttéavatásáról még annyit sem tudunk, mint királyi uráéról. Még azt sem tudjuk, hogy Székesfehérvárott vagy Csanádon ment-e végbe, ahová még 1053-ban átszállították

holttestét. Bizonyosnak csak annyi látszik, hogy ereklyéit 1084. február 24-én helyezték végleges nyugovóra, mégpedig hihetőleg abban a több mint két méter hosszú kőkoporsóban, melyet 1868-ban a mostani plébániatemplom építése alkalmával ástak ki.

A szent apa és a szent nevelő megdicsőítését rövidesen követte a szent fiú és a szent tanítvány felmagasztalása. Szent Imre herceg szenttéavatására, legendájának határozott állítása szerint, 1083. november 5-én került a sor a közvetlen indítást bizonyos Konrád nevű német vezeklővel történt különös csoda adta hozzá. Annyi bizonyos, hogy a szent herceg ünnepe az 1092. évi szabolcsi zsinaton elrendelt ünnepek közt már ott szerepel.

Szent László király legendájából tudjuk, hogy a fehérvári nemzeti zsinat a magyar kereszténység megalapítóin és eszményképein kívül még két egyszerű remete: Zoerárd (Szórád) András és Benedek szenttéavatási ügyével is foglalkozott. E feltűnő jelenség magyarázatát, nézetünk szerint, abban a körülményben kell keresnünk, hogy az első magyar író, Boldog Mór, előbb pannonhalmi szerzetes, később pécsi püspök (+1070) jó két évtizeddel előbb igen vonzó formában megírta a két jámbor férfiú életét, vagy mint akkor mondták, legendáját és így kész formában nyújtotta a zsinat részvevőinek a szentnyilvánításhoz szükséges anyagot.

A magyar kereszténység fennállása első századának végén tehát már öt hivatalosan kijelentett szenttel dicsekedhetett. Újabb gyarapodásra jó száz esztendővel később, a XII. század végén került a sor. A Gondviselés úgy akarta, hogy ezúttal éppen annak a férfiúnak ügye kerüljön napirendre, aki az előző avatásokat olyan nagy hozzáértéssel és körültekintéssel intézte: I. László királyé. Az ő szenttéavatása már egészen a III. Sándor pápa által megállapított új rend szerint ment végbe: III. Celesztin pápa III. Béla királyunk és a nemzet ismételt sürgetésére 1192-ben Nagyváradra küldötte Crescentius Gergely bíborost és vizsgáló társait azzal a meghagyással, hogy ott a helyszínen eszközöljenek kihallgatásokat a már életében szentként tisztelt király életére, erényeire, főleg pedig csodatételeire vonatkozólag. A részletes és kimerítő vizsgálat kedvező eredménnyel végződött és a pápa a biztosok jelentésének beérkezése után habozás nélkül a szentek sorába iktatta nagy királyunkat. A szentnyilvánítást az akkori idők szokásának megfelelően az *elevatio* követte: az új szent testét kivették régi koporsójából és „királyszerű kamuka lepedőbe”, azaz bíborszínű selyem szövetbe burkolva, fején drágaköves koronával, kezében a királyi pálcával a Dénes mester és fia, Tekus remekelte aranyozott ezüstkoporsóba helyezték át.

A XIII. és XIV. század fordulója újabb szentet érlelt az Árpádok kiveszni induló fáján Szent Lajos toulousei püspök személyében. Igaz, az új szentet meglehetősen távoli szálok fűzték a dicső törzshöz, de mégis királyi ősök és szentek vére csörgedezett ereiben: atyja, II. Károly nápolyi király révén IX. Szent Lajos francia királynak, anyja, Mária, V. István magyar király leánya révén pedig Magyarországi Szent Erzsébetnek volt az unokaöccse. A vér nemessége egész életén át megtetszett rajta: kortársai egyhangú állítása szerint a keresztségi ártatlanság állapotában halt meg. Atyja akarata ellenére egyházi pályára lépett, s VIII. Bonifác pápa már 23 éves korában toulousei érsekké nevezte ki. Ő azonban többé vágyott: 1296 karácsonyán az Ara Coeli-kolostorban Szent Ferenc fiai közé lépett. De mielőtt szerzetesi génusza kibontakozhatott volna, 25 éves korában meghalt (1297. augusztus 19.). A második avignoni pápa, XXII. János már húsz évvel halála után szentté avatta őt (1317. április 7.). Rá teljes mértékben alkalmazhatjuk a költő megfejelt mondását: Miénk a fa, miénk gyümölcse.

Az Árpádház női szentjei

De az Árpádház dicső törzsén a férfi szentek mellett nagy számmal sarjadtak női szentek is. A dicső sorozatot Szent Erzsébet, II. András királyunk és Merániai Gertrud lánya, IV. Lajos thüringiai örgróf özvegye, az egész középkor egyik legvonzóbb és legtiszteltebb női szentje nyitotta meg, aki 24 éves korában már a teljesen kiérett szentség bűvös igézetében állott kortársai előtt. 1231. november 17-én halt meg, s régi jóakarója és pártfogója, IX. Gergely pápa, aki Assisi Szent Ferencsel való érintkezését is közvetítette, már négy évre rá, 1235. május 27-én, pünkösöd napján a perugiai ferences kolostorban tömérdék pap és szerzetes és nagyszámú hívő sereg jelenlétében ünnepélyesen szentté avatta; majd egy héttel rá (június 4.) *Gloriosus in maiestate sua* kezdetű bullájában irodalmilag is méltó emléket állított neki. Hányatott életű atyja még megérte, hogy a szentek sorában tisztelhesse kedves gyermekét. Ez a kivételes kegyelem különben dédunokájának, az előbb említett Lajos püspök édesanyjának, Mária királynénak is kijutott.

Szent Erzsébet vallásos génusza kisebbik lányában, Boldog Gertrudban élt tovább. Atyja halála után született és anyja fogadalmából már másfél éves korában az altenbergi premontrei apácakolostorba került, előbb nevelésre, később apácának. Már 21 éves korában főnöknő lett és az maradt 70 éves korában bekövetkezett haláláig (1297. augusztus 13.). Alázatosságban, önmegtartózkodásban és főleg a betegek ápolásában méltó lánya volt anyjának. Különösen nagy tisztelettel viseltetett az Oltáriszentség iránt, és az elsők közé tartozott, akik Lüttichi Szent Julianna nagy jövőre hivatott kezdeményezését, az úrnapi körmenetek tartását felkarolták (1270). Mivel már életében csodatévő erőt és jövődőlő tehetséget tulajdonítottak neki, mindjárt halála után szentként kezdték tisztelni. Kultuszát VI. Kelemen pápa hagyta jóvá 1348-ban.

Az Árpádház nőtagjainak szentsége igazában csak a XIII. században bontakozott ki teljes szépségében és gazdag változatosságában. Szent testvérek, unokatestvérek, unokák és dédunokák egymás után lépnek fel és erényeik szépségével beragyogják fél Európát. Közülük időrendben elsőnek Csehországi Boldog Ágnes, I. Ottokár cseh király (1198-1230) leányát, anyja Konstancia hercegasszony révén III. Béla királyunk unokáját és Szent Erzsébet asszony unokanénjét kell említenünk. A jámbor királyleány, bár kiskorában a trebnitzi cisztercita és a doxani premontrei apácakolostorban nevelkedett, felnőtt korában mégis Assisi Szent Ferenc követői közé szegődött és hosszúra nyúlt életének (1205-1282) nagyobbik felét a magaalapította prágai klarissza kolostorban élte le. Mint főnöknő korán levelezésbe lépett Szent Ferenc női képmásával, Szent Klárával, a klarisszarend megalapítójával. Ettől fogva minden igyekezetével azon munkált, hogy Prágában is a Szent Klára kolostorában dívó életrendet és főleg szigorú szegénységi felfogását honosítsa meg. Ebbeli törekvése azonban csak később és csak részben ment teljesedésbe. Szenttéavatására mindjárt halála után megtörténtek az első lépések. Különösen rokona, Erzsébet, Vak János cseh király (1310-46) jámbor felesége fáradt nagyon sokat ebben az ügyben. Az ő ösztönzésére készítették el legendáit, gyűjtötték össze csodáit és mentették meg a további elkallódástól írásait. Az avignoni pápaság zavarai miatt azonban nagyon lassan haladt előre az ügy, sőt utoljára egészen elakadt. IX. Pius pápa csak 1874-ben adta szentesítését az előző századok jámbor hagyományára és Ágnes hivatalosan is a boldogok sorába iktatta.

Boldog Ágnes példája minden bizonnyal ösztönző hatással volt unokaöccse, IV. Béla királyunk leányainak életalakítására is. Mert lám, a nyolc leány közül kettő: Kinga (Kunigunda) és Jolán (Jolánta, Ilona) szintén klarissza kolostorban élte le élete alkonyát. Kingát – úgy látszik – már egészen kicsiny gyermekkorában rabul ejtette az Assisiből kiáradó új szellem. A legenda bájos elbeszélése szerint anyja, Mária királyné, eredetileg a prédikáló testvérek, a domonkosok rendjéhez húzott és csak Kinga hathatós rábeszélésére pártolt át a kisebb testvérek rendjéhez.

Lélekben tehát már gyermekkorában a ferences rendhez tartozónak érezte magát, de gyakorlatilag csak férjének, Szemérmes Boleszláv krakói és szandomiri hercegnek negyven évig tartó szűzies házasság után bekövetkezett halála után (1279. december 7.) tudta megvalósítani szándékát. A herceg temetésén már klarissza ruhában jelent meg. Ettől fogva a saját költségén épült ószandeci kolostorban élte le imádsággal, jótettekkel és csodákkal átszótt életalkonyát. Később a fenyegető tatárveszedelemre való tekintettel a Dunajec partján épült Czorstin sziklavarába húzódott át. Ott is halt meg 1292. július 24-én. Szandeci sírja csakhamar kedvelt búcsújáró hely lett a lengyeleknek, magyaroknak és morváknak. VIII. Sándor pápa 1690-ben boldoggá avatta. XI. Kelemen pedig 1715-ben Lengyelország és Litvánia patronusává nyilvánította.

Boldog Kinga szép életét leghűségesebben 14-15 évvel fiatalabb húga, Boldog Jolán utánozta; nemcsak abban, hogy ő is korán belekerült a ferences szellem sodrásába és ő is egy lengyel fejedelem, Boleszláv kálisi és gnézeni herceg oldalán kereste és találta meg földi boldogságát, hanem abban is, hogy élete alkonyát szintén Szent Klára lányainak körében élte le: mikor 23 évi boldog házasság után elvesztette férjét, nénye példájára ő is az ószandeci kolostor áldott falai közé vonult. És ettől kezdve a két királylány tizenkét éven át a tökéletes istenszeretetnek s a zavartalan emberszolgálatnak szentelte életét. Jolán, nénye halála után, a gnézeni kolostor vezetését vette át és ott töltött még hét boldog esztendőt (+1299. június 11.). Gnézeni sírja Lengyelország boldog századaiban megszámlálhatatlan zarándoktömegeket vonzott. Kultuszát hivatalosan XIII. Leó pápa erősítette meg (1872. szeptember 22.).

Ha vér szerint nem is, lélekkerendezés szerint annál inkább Boldog Kinga és Jolán köréhez sorolhatjuk Boldog Szalomét, Szemérmes Boleszláv testvérét és IV. Béla királyunk öccsének, az egyként vitéz és jámbor Kálmán hercegnek feleségét, aki élete közel felét magyar környezetben élte le. Még gyermek volt, mikor hasonlóan gyermek férjével összeházasították, de szűzi tisztaságát, férje nagylelkű hozzájárulásával holta napjáig megőrizte. A fényes királyi udvarban is szigorú aszkéta módjára élt és gondosan került minden zajos szórakozást. Pedig apósának, II. Endrének harmadik felesége, a fiatal és életvidám Beatrix királyné váltig bízta, hogy vegye ki részét az udvar mulatságaiból. Ő azonban ezzel tért ki az unszolás elől: „A férfiak tekintete elé nem akarok kerülni: a megjelenéstől magamat féltem, a rejtőzködéssel őket kímélem”. Férje halála után visszatért lengyel hazájába és rövid krakói tartózkodás után a zawihosci klarissza kolostor nővérei közé lépett. 1255-ben a fenyegető újabb tatár támadás elől a grodziskoi kolostorban keresett menedéket. Ott is fejezte be erényekben gazdag életét (1268. november 17.). Tetemeit, kívánságának megfelelően a krakói ferencesek templomában helyezték örök nyugovóra. X. Kelemen pápa századok óta megnyilvánuló közhajnak tett eleget azzal, hogy 1673-ban a boldogok sorába iktatta a jámbor hercegasszonyt.

Boldog Kingával és Jolánnal egy töről fakadt, de a középkori lelkiségnek más típusát személyesítette meg Szent Margit szűz. Ő ugyanis nem Szent Ferenc, hanem Szent Domonkos értelmezésében tette magáévá a koldulórendiség eszményét és célkitűzéseit. De még ennél is döntőbb kihatással volt életsorának alakulására az a körülmény, hogy szülei még születése előtt engesztelő áldozatul ajánlották fel őt Istennek a tatárjárás borzalmainak elhárítására. És ő a legteljesebb tudatossággal vállalta az engesztelés hősi feladatát. Attól az időtől kezdve, hogy hároméves korában a veszprémi domonkos apácakolostorba adták nevelőbe, napjai a legszebb keresztény erények: a szenvedélyes Krisztus-szeretés, lemondás, önmegtagadás, alázatosság és áldozatkészség állandó gyakorlásában teltek el. Így érthető, hogy kevés idő alatt a magyar aszkézis legtökéletesebb kivirágzásává fejlődött. Példája erényei illatának arányában, egyre szélesebb körre hatott. Ez természetes is, mert ő korán Lengyelországba szakadt nényével

ellentétben egy pillanatra sem hagyta el a hazai rögöt. Nemcsak hogy itthon maradt, hanem azonkívül szerzetesi életének nagyobb felét az új főváros, Buda tőszomszédságában épült nyulakszigeti kolostorban az ország legkülönbözőbb tájairól, részben legelőkelőbb családjaiból összeválogatott nővérek társaságában, tehát, bízást mondhatjuk, a legnagyobb nyilvánosság előtt élte le. Ilyen példára valóban lehetetlen volt fel nem figyelni. Csak az volt a baj, hogy a fényeskedő szövétnek, minél messzebbre vetette fényét, annál rohamosabban fogyatkozott. Margit még nem volt túl harmincadik életévén, mikor egy súlyos láz 1270. vagy 1271. január 18-án kioltotta életét. Szenttéavatási pöre azon nyomban megindult, de tömérdek akadály közbejött miatt csak napjainkban jutott befejezésre: XII. Pius pápa 1943-ban ünnepélyesen szentté avatta a középkori magyar lelkiség legjellegzetesebb, európai viszonylatban is számottevő képviselőjét.

Az Árpádház utolsó hivatalosan elismert szentje Portugália Szent Erzsébet, ismertebb nevén Izabella, dédapja, II. Endre királyunk révén az Árpádok, anyja, Konstancia királyné révén a Hohenstaufok királyi véréből eredt, s nevét apai nagynénjéről, Thüringia szent fejedelemasszonyáról nyerte. Ezek a történeti adottságok szükségképpen kihatással voltak a kis királylány egyéniségének és sorsának alakulására. Életíróinak állítása szerint már hajadonkorában feltűnést keltett mélységes áhítatával, szelídségével s főleg irgalmas szeretetével. Mint hitves, mint Dénes portugál király felesége nem kisebb odaadással teljesítette kötelességét. Ezen a téren elért legnagyobb sikere az volt, hogy eredetileg csapodár férjét idővel a keresztény férfi és a kizárólag hivatásának élő uralkodó mintaképévé nevelte. Családja után minden gondját népének áldozta. Mint a jótékonyság angyala járt körül az országban, s nem volt az irgalmasságnak egyetlen olyan cselekedete, melyet ő nagyban nem gyakorolt volna. A legnagyobb szolgálatot azonban mégis azzal tette népének, hogy tapintatos békeközvetítésével ismételen elhárította fejről a fenyegető háború veszedelmét. Halálát is utolsó békeszerző útján lelta (1336. július 4.) Egyébként élete utolsó szakaszát a magaalapította coimbrai klarissza kolostorban élte le, de csak mint egyszerű harmadrendi nővér, mert nem akarta, hogy a szegénységi fogadalom szokásos alamizsnálkodásában korlátozza. Szenttéavatására az 1625. évi jubileumi búcsú keretében került a sor. A történetírók nem mulasztották el feljegyezni, hogy ezalkalommal a zarándoktömegek sorában feltűnően nagy számmal voltak képviselve a szent királyné egykori spanyol és portugál alattvalóinak leszármazottai.

Régebbi hagiografikus íróink Szent Margit skót királynét vér szerint is az Árpádház birtokállományába tartozónak vették. Állításuk szerint anyja Szent István Ágota nevű lánya, apja pedig Edvárd angol herceg, Vasbordájú Ödön angolszász király fia volt, aki atyja bukása után nagy kerülővel, Svédországon és Oroszországon át földönfutó bujdosóként érkezett a magyar királyi udvarba. Az újabb kutatások azonban rációfoltak erre a felfogásra. Mai tudásunk szerint Ágotát semmiféle rokoni kötelék nem fűzte Szent Istvánhoz, még kevésbé feleségéhez, Gizella királynéhoz. Általában Margit anyjáról semmi biztosat sem tudunk. Az az újabb felszínre került feltevés, hogy III. Henrik császár féltestvérének, Ernő szász hercegnek volt a lánya, teljesen ingyenes állítás, melyet semmi pozitív adattal sem lehet alátámasztani. Az egész legendakörből mindössze a magyarországi tartózkodása a kézzelfogható valóság. Abban ugyanis valamennyi életíró megegyezik, hogy Margit királyné Magyarországon született és életének első 10-12 esztendejét itt töltötte. Az is bizonyos, hogy amikor családjának az Angliába való visszatéréshez fűzött reményei füstbe mentek, Margit 1069-ben ismét Magyarországra, egyik életírójának határozott állítása szerint szülőföldjére akart visszatérni. De a Gondviselés másként határozott felőle: hajóját a szél dél helyett észak felé hajtotta és a skót partokra sodorta. Így került III. Malcolm király udvarába, aki már a következő évben feleségül vette őt (1070). Így lett a Magyarországon nevelkedett fiatal hercegnő a középkori skót történelem egyik legvonzóbb alakjává s egyben a skót nép

vallási, erkölcsi és kulturális életének gazdagabbá és mélyebbé formálójává.
Szenttéavatására halála után (+1093. november 16.) jó másfélszáz esztendővel, 1251-ben került a sor.

Szentek az Árpádház rokonságából

Ezzel a felsorolással azonban még távolról sem merítettük ki Árpádházi szentjeink és boldogjaink névsorát. Mellettük még tetemes számmal találunk egyenes- és oldalági rokonokat, akiket kezdettől fogva szintén szentekként, illetve boldogokként tartott számon a hívő kegyelet, de akiknek ügye mindmáig nem nyert hivatalos elintézését. Itt első helyen Szent István királyunk feleségét, Gizella királynét kell említenünk, akit első életírójának Bergamoi Fülöpnek állítása szerint bámulatraméltó csodatételei miatt Magyarországon és Bajorországban már a XII. századtól kezdve szentként tiszteltek. Ennek ellenére a hivatalos eljárás mégis nagyon későn, csak a XVIII. század utolsó harmadában indult meg. De hamarosan el is akadt, mert főmozgatója, Koller Ignác veszprémi püspök mindjárt az első lépések megtétele után meghalt (1773). Nem járt több sikerrel Hornig Károly ugyancsak veszprémi püspök 1911. évi próbálkozása sem. Az első magyar királyné homlokát még mindig nem övezi a szenteknek kijáró aureola.

Gizella királyné mellett hagiografus irodalmunk még egy Árpádházi király feleségét tartja számon a boldogok közt: Estei Beatrixot, II. Endre harmadik feleségét, Utószülött István herceg anyját, akinek rövid szereplése tűnő epizódként szövődik bele Árpádkori történetünkbe. Férje hirtelen jött halála (1235. szeptember 21.) s alig másfél évi boldog házasság után mostohafiai, IV. Béla király és Kálmán herceg ádáz gyűlölete elől menekülni volt kénytelen. Előbb Németországban, a Szent Erzsébet történetében is szerepet játszó Werda városában vonta meg magát, majd innét fia születése után szűkebb hazájába húzódott vissza. Ettől fogva minden gondját fia jövőjének biztosítására fordította. Mikor ezt a célját elértnek vélte, 1245-ben az Este közelében épült gemmolai bencés apácakolostorba vonult, de ott még abban az esztendőben meghalt. Egyes történetírók állítása szerint emlékét több helyütt a szenteknek kijáró tisztelettel övezték. Itt azonban, véleményünk szerint, személycsere történt: a szenteknek kijáró tisztelet nem az özvegy magyar királynénak, hanem egykori nevelőjének, a gemmolai kolostor hasonló nevű főnökszonyának szólt (+1226. május 10.), kiről nyilván tudjuk, hogy XIII. Kelemen pápa 1763-ban megerősítette kultuszát. Beatrix királyné lelkivilágánál és politikai irányba beállított ambíciójánál fogva aligha lehetett alkalmas talaj a magasabb igényű életszentség csíráinak keltegetésére.

Még nehezebb V. István és felesége, a kun Erzsébet negyedszülött lányának, szintén Erzsébetnek esetében döntenünk. Annyi bizonyos, hogy a nemzeti köztudat nagy időn át szentként, illetve boldogként tartotta őt számon. Az sem kétséges, hogy élete nagyon biztatón indult a szentség ormai felé: alig négyéves korában hön szeretett nagynénjének, Szent Margit szűznek nyulakszigeti kolostorába lépett, nyolcéves korában ugyanott felvette az apácafátyolt és ettől fogva minden igyekezetével azon volt, hogy minél hívebben utánozza nagynénje példáját. És élete végén ismét mint domonkos apácával, a nápolyi Szent Péter-kolostor buzgó és önsanyargató lakójával találkozunk vele. De viszont azt sem hallgathatjuk el, hogy a közbülső negyedszázadot világraszóló botrányok elkövetésével töltötte ki. Féktelen kun vérével könnyű szerrel túltette magát minden erkölcsi korlátot és hasonló gondolkodású öccsével, Kun Lászlóval bünt bűnre halmozott. Kitűnő kortársa, Ladomér esztergomi érsek egyik levelében így jellemzi őt: „Erzsébet nem annyira sanctimonialis, mint inkább antimonialis (= nem apáca) királyi testvérének istentelen dolgokra amúgyis nagyon hajlamos és kész lelkét gyakori sürgetéseivel felingerelte”. Mivel adatok hiányában nem tudjuk megítélni, milyen mértékben tudta világraszóló botrányainak emlékét kortársainak lelkéből kitörölni, legcélszerűbbnek tartanók, ha nevét egészen kihagynók a magyar hagiográfiából.

Egészen más a helyzet az Árpádház utolsó „aranyágacsájával”, III. Endre királyunk korán árvaságra jutott lányával, ifjabb Boldog Erzsébettel. Az ő útja valóban nyílegyenesen haladt előre a szenttéérés ormai felé. Nála minden újabb megpróbáltatás csak arra szolgált, hogy egyre magasabbra lendítse őt a tökéletesség útján. A svájci tössi domonkosrendű apácakolostorban töltött 28 esztendő a szebbnél szebb szerzetesi erények és a változatosnál változatosabb misztikus élmények hosszú sorát hímezte életébe. Legjobb bizonyíték erre egyik apácatársának, Stigel Erzsébetnek finom lélektani érzékkel megírott életrajza. Halála – 1337. május 6. – méltó befejezése volt életének: utolsó tekintete messze keleten fekvő hazájának, utolsó sóhajtása forrón szeretett nemzetének szót. Testét, mikor néhány hónappal temetése után az első kezdetleges fakoporsóból egy finommívú márványkoporsóba helyezték át, még teljesen épnek találták. Sokszázados kultuszának hivatalos megerősítésére, sajnos, mindezideig nem történt kísérlet. Erekyeit hosszú időn át a protestánsok is tiszteletben tartották. Később azonban elkallódtak. Mária Terézia 1770-ben már hiába kerestette.

Nagy Lajos királyunk kisebbik lánya, Hedvig, ükanyja, Mária nápolyi királyné, V. István lánya révén kapcsolódott bele az Árpádok dicső dinasztiájába. Bár a Gondviselés mindössze 27 évet engedett neki megélnie, ezen rövid idő alatt mégis három nemzet emlékezetébe írta be kitörölhetetlenül a nevét: az újonnan megtért litvánok egyházi életük megalapozóját, a lengyelek a jótékonyosság angyalát s végül a magyarok a jámborság és az irgalmas szeretet megszemélyesítőjét látták és tisztelték benne. Alattvalói már életében mondhatatlan szeretettel és odaadással csüggttek rajta, holta után pedig mindjárt szentként kezdték tisztelni. Ennek ellenére kultusza mindmáig nem nyert hivatalos megerősítést.

Félbemaradt Árpádházi szentjeink és boldogjaink sorát a hányatott életű Salamon király nevével kell lezárunk. Bár kétségtelen hitelű történeti adatok szólnak mellette, hogy a szerencsétlen uralkodó egy görögországi betörés alkalmával lelte halálát, a nemzeti köztudat sokáig nem tudott megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy egy ember, akinek homlokát Szent István király koronája érintette, közönséges rabló módjára pusztuljon el. Ezért inkább készpénznek fogadta el egyesek azon állítását, hogy Salamon szerencsésen megmenekült serege pusztulásából és ezt megtoldotta azzal, hogy utána még évekig, sőt évtizedekig élt bűnbánó remete módjára. Vezeklése színhelyére nézve kétféle változat került forgalomba. Az egyik szerint a heiligenkreuzi cisztercita kolostorban élt egyszerű laikus testvér módjára, a másik, általánosabban elterjedt vélemény szerint pedig Isztriában, Pola környékén vont a magát. A legenda szívósságára jellemző, hogy a polai székesegyházban Szent Salamon ünnepét (október 29.) még a XVIII. század közepén is duplex maius-rítussal ülték meg, de magasabb megerősítés és lectio historica nélkül.

Egyéb középkori szentjeink

Ha már a királyi család szentéletű tagjai közt is ilyen nagy számmal akadtak, akik egyáltalában nem, vagy csak nagyon későn, esetleg századokkal haláluk után nyerték el a hivatalos jóváhagyást, természetesen még többször ismétlődött meg ez az eset nem királyi származású szentjeinknél és boldogjainknál. Nem messze járunk az igazságtól, ha azt mondjuk, hogy egyik kezünk ujjain össze tudjuk számlálni azon jámborainkat, akiknek neve az elismerés külső jeléül belekerült a római martirológiumba. Igazán elmondhatjuk a római költővel: *Rari nantes in gurgite vasto*. Lám a kereszténység kezdő korából a már említetteken kívül mindössze Szent Adalbert (Béla), Querfurti Szent Bruno és Szent Asztrik (Anastasius?) nevét emelhetjük ki. Egyikük sem magyar földön született, de a magyar lélek megszentelése érdekében kifejtett hősie erőfeszítésével mindegyikük megérdemelte, hogy a magyar szentek galériájában is helyet kapjon neve: Adalbert mint az esztergomi egyházmegye patronusa, Bruno mint a tiszántúli „fekete magyarok” térítő apostola és végül Asztrik mint a szent korona hozója.

Még szájalmasabb képet mutat vegyesházi királyaink kora. Mert íme, a több mint kétszáz esztendőt felölelő korszak mindössze két olyan szentéletű főpapot tud felmutatni, akiknek kultuszát legalább utólag szentesítette az Egyház: a trauai születésű dalmata Gazotti (Casotti, Kazotics) Ágostont és az olasz Dominici Jánost. Az előbbi eredetileg domonkosrendi szerzetes volt, majd korábbi rendtársának, XI. Benedek pápának kinevezéséből zágrábi püspök lett s végül mint nocerai püspök halt meg (1323. augusztus 8.). Nagyon sokat fáradt rendje és egyházmegyéje reformja érdekében. Igazi mintaszerzetes volt és a szerzetesi szegénységről püspök korában sem feledkezett meg. XI. Kelemen pápa 1702-ben Horvátország, Dalmácia és a nocerai püspökség területére engedélyezte tiszteletét.

Dominici János mint dominikánus szerzetes szintén nagyon sokat dolgozott rendje megreformálása érdekében. A nagy egyházszakadás idején teljes meggyőződéssel a törvényes pápa, XII. Gergely oldalára állott. A pápa a raguzai érsekséggel és bíborossággal jutalmazta a buzgó szerzetes ragaszkodó hűségét. A konstanzi zsinat befejezése után V. Márton pápa Magyarországra és Csehországra küldötte legátusnak a huszita zavargások lecsendesítése céljából. Mielőtt azonban célját elérte volna, Budán súlyosan megbetegedett és hamarosan meghalt (1419. június 8.). Érdemes megemlítenünk, hogy holtában nem rendtársainál, hanem a pálosok budaszentlőrinci kolostorában kívánt eltemetkezni azzal az érdekes megokolással hogy ott virágozik a jámborság és a szerzetesi fegyelem. XVI. Gergely pápa 1832-ben erősítette meg kultuszát.

Gazotti Ágoston és Dominici János után ismét két, sőt háromszáz esztendeig kellett újabb magyar szentek, illetve boldogok feltűnésére várnunk. Ezek a „szentéletű és keserves halálú” kassai vértanúk voltak. Ismeretes, hogy Bethlen Gábor első felkelése alkalmával Rákóczi György vad hajdúi Kassán órákig tartó kegyetlen kínzások után megölték a horvát Kőrösy Márk esztergomi kanonokot, a lengyel születésű Grodecz Menyhért és a törzsökös magyar Pongrác István jezsuita atyákat. A vértanúk szennygödörből kiemelt holttestét előbb a sebesi templomban, majd később a nagyszombati klarissza szüzek, illetve ezek felosztatása után az orsolya szüzek templomában helyezték végső nyugalomra. X. Szent Pius pápa 1905. január 15-én boldoggá nyilvánította őket.

Ezzel le is zárhatjuk hivatalos elismerést nyert szentjeink, illetve boldogjaink sorát. Igaz, hogy a magyar hagiográfiák még legalább háromszor ennyinek nevét tudják felsorolni. Nagy igyekezetükben azonban nincsen köszönet. Legnagyobb bajuk tökéletes kritikátlanságuk: szinte kizárólag olyan szenteknek, jobbára vértanúknak nevét sorolják fel, akik századokkal őseink bejövetele előtt és hozzá a szó legtágabb értelmében vett

magyar imperium területén éltek és haltak, akiknek tehát semmi kapcsolata nem volt és nem is lehetett a történeti magyarsággal; vagy pedig olyanokét, akiknek homlokára kizárólag a népi áhítat fonta a szentség aureoláját. Szép számmal akadnak közöttük olyanok is, akiknek alakját merőben a legendás képzelődés szötte ki. Pl. Szent Orsolyának és tizenegyezer vértanútársának neve valószínűleg azon a címen került bele a magyar szentek jegyzékébe, mert római zarándokútjukból visszatérőben Kölnnél állítólag a hunok gyilkolták le őket. Még különösebb Adorján püspök esete. Ő állítólag magyar királyi családból származott és társaival már idehaza sokat fáradt a keresztény hit terjesztése érdekében. Később, a IX. század derekán (?) 6600-ad magával Skóciába vándorolt és ott még nagyobb eredménnyel munkált a piktek megtérítésén, mígnem társaival együtt az Angliát pusztító pogány dánok kegyetlenkedéseinek esett áldozatául.

Mindent összevéve tehát mi magyarok szentek dolgában nagyon szűkösen vagyunk elbocsátva; mindenesetre szűkösebben, mint közelebbi és távolabbi szomszédaink legtöbbje. Ez annál feltűnőbb dolog, mivel nem szükségképpen van így. Nekünk ugyanis vallási és erkölcsi tekintetben legalább a XII. század elejétől kezdve fej-fej mellett kellett volna haladnunk szomszédainkkal. Hiszen köztudomású, hogy a keresztény vallás Szent László királyunk érdeméből a XI. század végére nálunk is éppúgy nemzeti intézménnyé, életelvvé izmosodott, mint szomszédainknál. Legjobb bizonyíték erre, hogy egyházi intézmények dolgában állandóan lépést tartottunk velük. Hierarchiánk az országhatárok tágulásának arányában folyvást bővült s utoljára, az Anjou-kor végéig öt érsekségre és huszonhét püspökségre növekedett. A püspökségek legtöbbjének bőven voltak plébániái és más egyházi intézményeik. Döntő bizonyítékul szolgálnak ebben a tekintetben az Anjou-korban nálunk megfordult pápai tizedszedők nyomtatásban is megjelent jegyzékei, melyekből kiderül, hogy Magyarország alig három emberöltővel a tatárjárás szörnyű pusztításai után jobban és egyenletesebben el volt látva plébániákkal, mint, mondjuk, a XX. század elején.

Ugyanez volt a helyzet a szerzetesrendek tekintetében is. A középkor végére Magyarország éppúgy benépesült a legkülönbözőbb célú és alapítású rendekkel, mint Nyugat bármelyik más országa. A monasztikus rendek után az ágostonos kanonokok és remeték éppoly szíves fogadtatásban és meleg felkarolásban részesültek, mint később a kolduló – és a lovagrendek. De a babért mégis a magyaralapítású pálos szerzetesek vitték el. Remete Szent Pál fiai ugyanis a középkor végéig nem kevesebb, mint 131 kolostorral hintették tele a magyar imperium helyeit, lankáit és lapályait. És becsületükre legyen mondva, a derék szerzetesek nemcsak szám, hanem fegyelem dolgában is az elsők voltak. Ismeretes Kapisztránói Szent János mondása: „Aki szenteket akar látni, menjen Nosztrára a pálosok kolostorába”.

Kiegészítésül még hozzá kell tennünk, hogy a szerzetesrendek megoszlásában ugyanolyan változatosság és egyenletesség észlelhető, mint a plébániáikéban. Ha a Dunántúl és a Felvidék némi előnnyel indult is, az egyes országtájak közt távolról sem mutatkoztak azok a különbségek, melyek még a huszadik század küszöbén is megállapíthatók voltak.

Példaként hivatkozunk a népek országútján fekvő s következésképpen ezer támadásnak és ezer pusztulásnak kitett csanádi egyházmegyére. Az egyházmegye múltjának fáradhatatlan szorgalmú kutatója, Juhász Kálmán, hét bencés, két cisztercita apátság, négy prépostság és tizenkét közelebről meg nem határozható szerzetesi közösség fennállását mutatta ki a püspökség mai területén. Azután ott van a jellegzetesen alföldi fekvésű és színmagyar lakosságú Szeged példája. Domonkos és két ferences – konventuális és obszervans – kolostoráról már régóta tudunk. Újabb időben azonban kétségtelen megállapítást nyert az is, hogy legalább a tatárjárást közvetlenül megelőzőtt évtizedekben bencés apátság is állott a város falai közt. Még több adat szól a premontrei apácák működéséről, mely különösen a késői középkor szellemi életében hagyott maga

után maradandó nyomokat (Lányi-, Szegedi- és Pozsonyi kódex). Sőt nem egészen megbízható adatok szerint az alsóvárosi Szent Péter plébániatemplom is szerzeteseknek, a johannita lovagoknak köszönhető megalapítását. Debrecenben a két nagy koldulórend, a domonkosok és ferencesek mellett a közös föld alatt, de fogadalmak nélkül élő világi ferences nővérek, ismertebb nevükön beginák, vagy szesztrák is otthonosak voltak. Még gazdagabb volt szerzetesi intézményekben a hitújítás óta színprotestánsnak számító Sárospatak: ferences – előbb konventuális, később obszervans – - kolostora mellett ágostonos remete, ferences klarissza kolostorral és begina-teleppel is rendelkezett.

A szerzetesség mellett az életszentség másik kitűnő nevelő iskolája, a remeteség, szintén korán feltűnt Magyarország területén. Első képviselőivel már Szent István korában találkozunk (Günther, András, Benedek). Igazi tömegmozgalommá azonban csak a XII. és XIII. század fordulóján bontakozott ki. Különösen a Patacsi hegy tájéka, a Tihanyi félsziget és a Pilis ősvadonja népesült be sűrűn remetékkel. De mint a bibliafordító Báthory László példája mutatja, a budai hegyek barlangjainak még a középkor alkonyán is megvoltak a maguk remetéi.

A mondottak alapján tehát bátran állíthatjuk, hogy a magyar középkor hitélet dolgában semmivel sem állott mögötte a nyugati nemzetek középkorának. A mélységes hit, a bensőséges áhítat a szamaritánus emberbaráti szeretet, a kemény lemondás és vezeklés a középkori magyar katolicizmus arculatán éppoly jól felismerhető vonások voltak, mint akár az olaszén, vagy a franciáén. Legalább a XII. századtól kezdve nálunk is nagy számmal akadtak emberek: férfiak és nők, egyháziak és világiak, főrangúak és közrendűek, akik hősi fokon gyakorolták a keresztény erényeket. Másszóval magyar földön is teremtek hősök és szentek, aszkéták és Istenbe temetkezett misztikus lelkek. Példaként említhetjük Gyöngyösi Gergely középkori pálos krónikáját, mely tucatszámra sorolja elénk a szentéletű pálos barátokat. De ugyanezt a benyomást nyerjük a hazai domonkosok és ferencesek középkori történetének tanulmányozásából is.

A szenttéavatások elmaradásának okai

A szenttéavelődés feltételei tekintetében tehát nálunk sem volt hiány. Csak az volt a baj, hogy a lehető szentek közül aránylag nagyon kevesen jutottak el a tényleges szentség magaslatára. És ezért bizony túlnyomó részben magunkat terhel a felelősség. Mert ha el is ismerjük, hogy egy-egy megérdemelt szenttéavatás elmaradásába külső okok is belejátszottak, az esetek nagy többségében mégis a mi vétkes mulasztásunkban rejlett a főök.

Magyarország elszigeteltsége

A külső okok közt a legfontosabb, hogy úgy mondjuk, technikai természetű volt: földrajzi helyzetünknel, nyelvi és történeti elszigeteltségünknel fogva túlságosan messze estünk a katolikus világ középpontjától. Ebből következett, hogy a pápák, ha felénk fordították is tekintetüket, csak a politikai és társadalmi élet egyenetlenségeit látták meg, de a főúri palotákban, polgári házakban, szerzetesi cellákban, esetleg erdei remeteségekben bimbózó és nyiladozó erényvirágokat már a legjobb akarattal sem tudták észrevenni. A magyar szenteknek tehát hasonlíthatatlanul kevesebb esélyük volt arra, hogy már életükben magukra vonják a legmagasabb egyházi hatóság figyelmét. Mindössze két kivételt említhetünk ebben a tekintetben: Szent Erzsébetet és Szent Margitot.

A magyar életszentség individuális jellege

Ezt a hiányt a környezetnek kellett volna pótolnia, ami azonban csak egészen kivételesen történt meg. A magyar szentség ugyanis mindvégig megőrizte szigorúan individuális jellegét és sohasem vált kollektívve olyan értelemben, mint az olasz. A magyar szentek, askéták és misztikusok szemérmes magyar természetűeknek megfelelően szobájuk, cellájuk, vagy barlangjuk magányába temetkeztek és kandi szemektől elzárkózva végezték imádságaikat, erénygyakorlataikat és önsanyargatásaikat. Ők szóról-szóra megfogadták az Üdvözítő intelmét: „Te pedig, mikor imádkozol, menj be kamarádba és ajtót betéve imádkozzál Atyádhoz a rejtekben” (Mt 6,6).

Ezt annál könnyebben teheték, mivel környezetük általában nem zavarta őket. A legtöbb esetben hagyta, hogy azt és úgy tegyék, amit és ahogyan jónak látták. A magyar társadalom ebben a tekintetben megközelítőleg sem bizonyult az életszentség olyan termékeny és kibontakozásra készítő talajának, mint pl. az olasz. Mert lám, az olasz nép sokszázéves keresztény nevelésének megfelelően a legtökéletesebb és legkívánatosabb emberi eszmény kiteljesedését látta a *santo*-ban s ezért szenvedélyes örömmel és példátlan együttérzéssel üdvözölte egy-egy leendő új szent feltűnését és szinte kényszerítő erővel készítette, sodorta őt a tökéletesség egyre magasabb ormai felé. És ez természetes. Mert tudnunk kell, hogy Olaszországban a szent nem *individuális*, hanem *kollektív* jelenség: egy-egy város, vagy tájék vallásos áhítatának kivirágzása egy-egy mélyebb és jellegzetesebb egyéniségben. A kollektív jelleg természetesen nem úgy értendő, mintha az új szent egyéni arculatát megszabó hősies erénygyakorlatok a közösség munkájának volnának az eredményei, hanem úgy, hogy a közösség a maga legbensőbb vágyainak kiteljesedését látja az előtte kibontakozó új szentben, s ezért mélységes áhítattal tekint fel rá és iparkodik vele minél közelebbi, lehetőleg személyes kapcsolatba jutni. Kitűnő példa erre a német ferences provincia Herodotosának, Gianoi Jordán testvérnek esete.

Ez a jámbor testvér, amikor az 1221. évi pütkösdi káptalan napirendre tűzte a német misszió kérdését, szentül hitte, hogy a Németországba induló testvérek a biztos vértanúhalálnak mennek eléje. Ezért, mint afféle ízig-vérig középkori gondolkodású ember, szeretett volna közelebbi érintkezésbe jutni velük, hogy később, vértanúhaláluk után, eldicsekedhessék ismeretségükkel. De kíváncsiskodására alaposan ráfizetett. Az egyik jóhumorú testvér ugyanis sürgölődésének láttára gyanút fogott: besoroztatta őt a kiválasztottak közé és nem engedte többé a hálóból szabadulni. Így a jó testvérnek akarva, nem akarva indulnia kellett a félelmetes hírű országba. Szerencsére azonban a vállalkozás sokkal szerencsésebben sikerült, mint várni lehetett. Jordán testvér nemcsak hogy nem szenvedett vértanúhalált, hanem több mint negyvenéves szakadatlan munkálkodás után még arra is tudott időt és erőt szakítani, hogy mintaszerű előadásban megírja a németországi fészekrakás történetét.

Az olasz környezet tehát valósággal keltegető és nevelő iskolája volt az életszentségnek. Az emberek állandóan figyelemmel kísérték a leendő szenteket és minden lehetséges módon előbbrehaladásra készítették őket. Mikor Assisi Szent Ferenc stigmatizációja előtt a Monte Vernának vette útját, a samarát vezető parasztember egyszer csak ezzel a kérdéssel fordult hozzája: „Mondd csak, te vagy az assisibeli Ferenc testvér?”. Amikor a szent igenlőleg válaszolt, így folytatta mondókáját: „Hát akkor csak igyekezzél, hogy olyan jó légy, mint amilyenek tartanak az emberek, mert sokan bíznak benned. Figyelmeztetek tehát, hogy ne csalódjanak benned”.

Hogy a környezet cselekvésre készítő és felfelé sodró ereje, illetve annak hiánya, nemcsak elméletben, hanem a valóságban is döntő hatással lehetett egyéni életsorsok alakulására, arra ismét a ferences történetből idézhetünk jellemző példát. Az alvernai kolostor ebédlőjének falán többek közt egy képet láthatunk, mely egy alamizsnát osztó frátert ábrázol. A kép alatt ezt a felírást olvassuk: „Magyarországi Boldog Bernát, ennek a hegynek kapusa.” Ha fellapozzuk a rendi krónikákat, megtudjuk belőlük, hogy az egyszerű magyar laikus testvér kiválóan jámbor életű és kegyelmi ajándékokkal gazdagon elhalmozott ember volt. Olyan feltűnő mértékben rendelkezett az istenbarátság adományával, hogy a negyedik-ötödik Miatyánk elmondása után már elragadtatásba esett, mely néha órákig is eltartott. Máskor meg azt vették észre, hogy elragadtatásában a levegőben lebeg. Másszóval Bernát testvér extatikus lélek volt. Attól az időtől kezdve azonban, hogy előjárói kívánságára visszarendelték Magyarországra, egyszerűen kiesett a történelemből. A rendi krónika mindössze annyit tudott feljegyezni róla, hogy a szentek boldog halálával múlt ki.

Már most egészen bizonyos, hogy Bernát testvérből, ha mindvégig olasz környezetben maradhatott volna, a legendák aranyló szálaival dúsan körülfont szent lett volna; csodáiról és elragadtatásairól nemzedékek beszéltek, esetleg írtak volna. Míg így a hidegebb és józanabb magyar környezetbe visszasüllyedve egyszerű jámbor barátta szürkült, és a többi barátok módjára senkitől észre nem véve és senkitől nem ünnepeve csak befelé élte gazdag kegyelmi életét. Életszentsége az itthoni környezetben egy csapásra elvesztette kollektív jellegét, individuális jelenséggé vedlett és az utókor szempontjából semmibe foszlott. Halála után senki sem beszélt róla. Beteljesedett rajta a magyar pusztasors: a homok még a nyomát is betemette.

De a magyar környezet nemcsak negatív, a cselekvésre készítő ösztönzések elmaradásával, hanem akárhányszor pozitív is akadályozta a magyar életszentségnek kollektív jelenséggé való kibontakozását. Főleg jámbor szerzeteseink közt akadtak nagy számmal, akik alázatosságukban egyenesen elviselhetetlennek találták a gondolatot, hogy akár holtuk után is szentként tisztelje őket a világ.

Ezért pl. a pálosok elvből nem tettek lépéseket jámboréletű testvéreik boldoggá-, illetve szenttéavatása ügyében. Székely László márianosztrai vikáriusról meg egyenesen

azt olvassuk, hogy saját lábával taposta el a szentéletű Ferenc testvér sírjából kinőtt két pálmaágot, mert nem akarta, hogy a világ tudomást szerezzen életszentségéről. A derék testvérek csak későn eszméltek rá eljárásuk észszerűtlenségére és legalább utólag szerették volna jóvátenni hibájukat. Ezért az 1576. évi lepoglavai káptalanon úgy rendelkeztek, hogy mihelyt az országos zavarok megengedik, azonnal hozzá kell látni a szentéletű pálosok ereklyéinek felkutatásához, életrajzi adataik összegyűjtéséhez és általában minden lehető meg kell tenni, hogy a szenttéavatási eljárások minél előbb megindíthatók és lefolytathatók legyenek. Erről azonban akkor, a török terjeszkedés és a hitújítás korában szó sem lehetett; nemcsak azért nem, mert a még megmaradt pálos kolostorok továbbra is tucatjával estek áldozatául a két ellenség dúlásának, hanem azért sem, mert a kolostorokkal együtt megsemmisültek azok az írások is, melyeknek a bizonyítási eljárás alapjául kellett volna szolgálniuk. Így hát a lepoglavai határozat alapján egyetlen pálos szerzetes sem nyerte el a hivatalos boldoggá-, illetve szenttéaváltás halhatatlan dicsőségét. Maga az alapító, „Boldog” Özséb sem kivétel ebben a tekintetben.

A társadalom közönye

De a szerzetesrendek bizonyosfokú askétikus húzódozásánál hasonlíthatatlanul nagyobb baj volt, hogy maga a társadalom sem méltányolta eléggé az életszentség kiemelkedő példáit; legalább nem abban az értelemben, hogy azokat az utókor számára is lerögzíteni és átörökíteni igyekezett volna. Nem vette észre és nem méltányolta érdeme szerint a hivatalos szenttéavatásban rejlő megbecsülhetetlen erkölcsi értégyarapodást és azt a felmérhetetlen lelki hasznot és tekintélynövekedést, amely abból az illető szentet szülő nemzetre hárult. Eleink legtöbb esetben megelégedtek azzal, hogy maguk kezdettől fogva szentekként tisztelték a soraikból kiemelkedett jámborokat, de azt már nem tartották szükségesnek, hogy az arra egyedül hivatott egyházi hatóságokkal is ilyenekként ismertessék el őket. Innét van, hogy olyan kétségbeesítően kevés a hivatalosan kinyilvánított szentünk és boldogunk. S még hozzá ezeknek jelentékeny része is csupán emberemlékezetet meghaladó tiszteletünk utólagos szentesítése révén jutott a nagy megtiszteléshez.

A legtöbbször azonban ez is hiányzik. A domonkosrend vonalán pl. ez az eset forog fenn a magyarországi provincia megalapítójánál, korábban a bolognai egyetem európai hírű tanáránál, Magyarországi Pál testvérnél, aki a kunok térítése közben vértanúhalállal fejezte be életét (+1241), úgyszintén utódjánál, Németországi Boldog Jánosnál, Johannes Teutonicusnál, igazi nevén Wildhauseni Jánosnál, aki nemcsak azzal érdemelte ki a magyar szentek közé sorozását, hogy három évig (1231-33) magyarországi provinciális, öt évig (1233-37) boszniai püspök volt és mint generális Budára hirdette meg az 1254. évi egyetemes káptalant, hanem azzal is, hogy érdemesnek tartotta megtanulni nyelvünket (+1252. november 4.), nemkülönben a nagyhírű Csák-nemzetségből származott Boldog Móric testvérnél, aki a győri kolostorban élte le szebbnél-szebb szerzetesi erényekkel gazdagon átszőtt életét (+1336. március 20.); végül Szent Margit asszony mesternőjénél, Magyarországi Boldog Ilonánál, akinek misztikus és stigmákkal ékeskedő életéről azonban jóformán semmi bizonyosat sem tudunk (+1270 körül).

Nagyjából ugyanez a helyzet a ferenceseknél is. A magyar rendtartomány első provinciálisát, az állítólag francia királyi vérből eredt János testvért illetőleg kizárólag a legendák bizonytalan tapogatózásaira vagyunk utalva. Még ennél is kevesebbet tudunk azokról a csodatevő szentekről, kiknek emlékét a magyar provincia költségén kiadott Speculum vitae Beati Francisci et sociorum eius c. terjedelmes nyomtatvány (Velence, 1504), némi túlzással úgyis mondhatnók, a „Magyar Fioretti”, őrizte meg számunkra.

Kitartás hiánya a szenttéavatási ügyekben

De nemcsak az volt a baj, hogy eleink legtöbbször a kisujjukat sem mozdították lehető szentjeink hivatalos elismertetése érdekében, hanem az is, hogy, ha hébe-hóba rá is szánták magukat egy-egy akció megindítására, lelkesedésük idő- nap előtt kifulladt. Szalmatűz- természetüket ebben a vonatkozásban sem tudták megtagadni. Ezért van, hogy a soha meg nem indított szenttéavatási pörök mellett tetemes számmal találkozunk hivatalosan megindított, de befejezésre nem jutott kezdeményezésekkel is. Így például tudjuk, hogy Róbert esztergomi érsek (1226-39) és a joghatósága alá tartozó püspökök 1231-ben az ötven évvel korábban meghalt Lukács esztergomi érseknek, kora legkiemelkedőbb főpapi egyéniségének szentté nyilvánítását kérték IX. Gergely pápától. A pápa szívesen hajlott kérésükre s Bulcsu csanádi püspököt, a cikádori cisztercita apátot és az esztergomi ispotályos lovagok mesterét bízta meg az előzetes kihallgatások megejtésével. A kiküldött biztosok derekasán megfeleltek feladatuknak: tüzetesen átvizsgálták a nagy főpap életére vonatkozólag még fellelhető adatokat és azokat a közbenjárására történt csodákkal együtt szabályszerű jegyzőkönyvbe foglalták és az egész iratsomót további intézkedés céljából Rómába küldötték. Két évvel rá Pecorari Jakab prenestei bíborospüspök, mint pápai követ, újabb beható helyszíni vizsgálatot indított az ügyben. A további folytatásról azonban, sajnos, nincs tudomásunk. A pápaság és császárság harmadik nagy harcának közbejötté, majd nyomban utána a tatárjárás bekövetkezése más irányba terelte az emberek figyelmét és nem akadt többé ember, akinek eszébe jutott volna újból napirendre tűzni a kérdést.

Szinte hajszálnyi pontossággal ugyanez az eset ismétlődött meg Lukács ifjabb kortársával, Saul kalocsai érsekkel, akit pedig már életében szentként tiszteltek kortársai (+1202). Jellemző, hogy Imre király mint Isten előtt különösen kedves kalocsai érsekről beszél róla (1198). Még melegebb elismerés hangján szól róla öccse és utóda, II. Endre: „Boldogemlékü Saul kalocsai érsek szent és ártatlan élete érdeméért egyaránt kedves Isten és az emberek előtt” – olvassuk egy 1207-ben kelt levelében. IX. Gergely pápa rendelkezésére az ő kanonizációs eljárása is megindult, de a tatárjárás közbejötté miatt még annyira sem jutott, mint Lukács érseké.

Am nem szükséges, hogy a középkor derekáig nyúljunk vissza példakért. Az újkorból is találunk eleget. Így tudjuk, hogy a pálosok 1702. évi nagykáptalanjának programján többek közt Csepellényi Györgynek, a Thököly-féle felkelés keserű sorsú pálos vértanújának (+1674. május 24.) szenttéavatási ügye is szerepelt. A káptalani jegyzőkönyvben ugyanis azt olvassuk, hogy a lengyel képviselő provinciája megbízásából felvilágosítást kért Csepellényi szenttéavatási ügyének állásáról. Kérdésére azt a felvilágosítást kapta, hogy a rend vezetősége a szükséges iratokat felterjesztette Rómába, de a pör megindításától és lefolytatásától a szükséges anyagi eszközök hiánya miatt el kellett állania. Ezzel a méla, Szent Pál fiaihoz igazán nem méltó válasszal a sokat szenvedett vértanú szenttéavatási ügye végleg lekerült a napirendről. Esterházy Pál generális 1769. évi római és nápolyi követjárása során XIV. Kelemen pápa előtt újból szóba hozta ugyan az ügyet, de próbálkozásának éppoly kevésbé lett fogantja, mint napjainkban a lelkes Vécsey József Aurél kassai kanonok odaadó fáradozásának.

Még tanulságosabb e tekintetben a XVIII. század fáradhatatlan térítő apostolának, Kelemen Didák minorita atyának az esete. Ismeretes, hogy ez a lángbuzgalmú szerzetes mindenki másnál többet fáradt a Tiszántúl rekatolizálása érdekében. „Mennyit hozott, – írja róla egyik gyónó lánya – mennyit térített az anyaszentegyházba, az Isten tuggya, de a tiszai részeknek vallási, erkölcsi megújhódása úgy, ahogy most találhatik, egyedül Kelemen Didák atya buzgólkodásának köszönhető.” Érthető tehát, hogy a jámbor atya elhunytá után (+1754. április 28.) azonnyomban megindult szenttéavatásának sürgetése. Mindazonáltal a hivatalos vizsgálat csak 1774-ben kezdődött az egri püspöki szentszék előtt. A kiküldött biztosok annak rendje-módja szerint lefolytatták a szokásos kihallgatásokat, gondosan megvizsgálták a sírt és vizsgálataik eredményét hivatalos jegyzőkönyvbe foglalták. De ezzel egyelőre le is zárult az ügy. Sem a

jegyzőkönyv további sorsáról, sem arról nincsen tudomásunk, hogy Róma egyáltalában foglalkozott-e a dologgal.

Ugyancsak negatív eredménnyel végződött az a kezdeményezés is, amelyet Erdély híres tudós püspöke, Batthyány Ignác, 1794-ben a minoritáktól függetlenül indított meg. Amennyire tudjuk, ez az újabb lépés sem jutott tovább a bizonyításhoz elengedhetetlenül szükséges adatok összegyűjtésénél. Ugyanez áll az 1937. évi próbálkozásra is: Péchy Alán provinciális a tartományi káptalan utasítására újból megtette a kanonizációs eljárás megindításához szükséges bevezető lépéseket. De a nagy igyekezettel megindított vállalkozásból ezúttal sem kerekedett ki kézzelfogható eredmény. A derék Didák atya még mindig nélkülözi a szentség aureoláját.

Ezek a találmányokra kiragadott példák meggyőzően igazolják 18 évvel ezelőtt megjelent cikkünk címének igazságát: „Magyar szentek, akik nincsenek, de lehetnének” (*Egyházi Lapok*, 1944, 33-35.). És hogy nincsenek, azért elsősorban bennünket terhel a felelősség. Természetesen nem az volt a baj, hogy nem tiszteltük eléggé köztünk élő szentjeinket, hanem az, hogy nem úgy tiszteltük őket, ahogyan tisztelnünk kellett volna: szerénységből, önbizalomhiányból, kényelemszeretetből, néha talán zsugoriságból is elmulasztottuk idejében megindítani szenttéavatási pörüket, vagy ha megindítottuk, mindjárt az első komoly akadállynál elakadtunk. Még nagyobb baj volt, hogy nem voltunk minden ízünkben áthatva a hivatalos szenttéavatásban rejlő páratlan erkölcsi értékeknek tudatától. Mint annyi más téren, itt is beértük félmunkával. Míg más nemzetek eget és földet megmozgató hittel és semmi akadálytól vissza nem riadó eltökéléssel láttak hozzá egy-egy szentéletű fiuk, illetve lányuk oltárra emelésének munkájához, mi legtöbbször megelégedtünk a kezdő lépések megtételével, és ha ezek nem vezettek mindjárt sikerre, azonnal elcsüggedtünk és nem erőltettük tovább a dolgot.

Mennyivel másként jártak el ebben a tekintetben is déli és nyugati szomszédaink? Csak egy példát említünk. Kapisztránói Szent Jánosról olvassuk, hogy mikor szeretett mesterének, Szienai Szent Bernardinnak haláláról (1444. május 20.) értesült, nagyeros fogadást tett magában, hogy mindaddig nem nyugszik, míg csak ki nem harcolja oltárra emelését. Valóban, attól az időtől fogva szüntelenül járt-kelt, agitált, adatokat, csodákat gyűjtött, pártfogókat, összeköttetéseket szerzett és egy pillanatra sem szűnt meg a pápák fülét ostromolni. És fáradozása hamarabb eredményre vezetett, mint maga is remélte: V. Miklós pápa az 1450. évi jubileumi búcsú keretében pünkösdi ünnepén (május 24.) megszámlálhatatlan népsokaság jelenlétében hivatalosan szentté nyilvánította Siena nagy szülőltjét. De a dolog teljessége kedvéért azt is hozzá kell tennünk, hogy szegény Kapisztránnak nem akadt hasonló lelkesültségű tanítványa s ezért közel harmadfélszáz esztendeig kellett várnia, hogy vontatottan indult és több ízben megszakított kanonizációja végre-valahára befejezést nyerjen (1690. október 16.).

Mint látjuk, szentek dolgában messze elmaradtunk szomszédainktól. Ezért bizony kizárólag bennünket terhel a felelősség. Legnagyobb bűnünk az volt, hogy legtöbbször csak passzív szemlelői voltunk az életszentség fakadásának; tudatosítására, irányítására, vagy, mi több, nemzeti közkinccsé tételére egyáltalában nem gondoltunk. Remeteségeinkben, kolostorainkban, polgári házainkban, sőt főúri palotáinkban – példaként a nagy Buzád bán, Boldog Csák Móric, Lackfy Dénes, Báthory László nevére hivatkozunk – százzszámra borultak virágba a misztikus elragadtatásig emelkedő hit, a hősiesség önmegtartóztatása és a határtalan emberszeretet szébbnél-szebb virágai, de csak maguk és legfeljebb még közvetlen környezetük számára illatoztak. A világ csak egészen kivételesen szerzett tudomást róluk. Különösen kolostoraink bizonyultak az

életszentség dús televényföldjének. A budaszentlőrinci, márianosztrai és máriavölgyi pálos kolostorokról például sokáig azt tartotta a közhit, hogy valamennyi lakójuk szent.

A szerzetesség mellett nem hagyhatjuk említés nélkül az életszentség másik különleges jogcímét, a vértanúságot sem. Hiszen köztudomású dolog, hogy vértanú nemzet vagyunk: Szent László királyunk óta nemzeti energiáink java részét a kereszténység érdekeinek megvédésére áldoztuk. De ezen tágabb értelemben vett vértanúk mellett nagy számmal vannak igazi vértanúink is, akik teljes tudatossággal áldozták oda életüket hitükért. Mivel kimerítő felsorolásuk nagyon messze vezetne, csupán néhány kiemelkedő adat megemlékezésére szorítkozunk. Magyarországi Boldog Pál, a magyar domonkos provincia megalapítója kilencvenedmagával szenvedett vértanúhalált Kunországban. Nádasdi Bálint testvér egy 1598-ban készített összeállításában több, mint hetven ferences testvér nevét sorolja fel, akik 1526 és 1563 közt valamennyien török kard alatt véreztek el. A Thököly-féle felvidéki támadás során a fanatikus hajdúk huszonnégy katolikus papot és szerzetest gyilkoltak le, hetvenet pedig kegyetlenül megkínoztak és kifosztottak. De igen tetemes azon vértanúink száma is, akik a Balkán skizmatikus és Nagytatárország pogány és mohamedán népeinek térítése közben áldozták oda életüket.

Mi a gyakorlati tennivalónk?

Mulasztásaink túlnyomó részét, sajnos, már nem áll módunkban jóvá tenni. De egyet és más még pótolhatunk s nevezetesen megfelelő utánjárással kieszközölhetjük egyik-másik „szentünknek” utólagos elismertetését. Elsősorban Csepellényi Györgyre és Kelemen Didákra gondolunk itt, mint akik korban legközelebb állnak hozzánk és akiknek ügyében a hivatalos egyházi hatóságok még nem mondták ki az utolsó szót. Azután gondolunk Magyarországi Boldog Pálra, aki vértanúságán túl mint tudós is kora kiemelkedőbb egyéniségei közé tartozott. Negyediknek talán az Árpádház utolsó sarját, Magyarországi Boldog Erzsébetet említhetjük, mint akinek egykorú hiteles életrajza megbízható alapul kínálkozik a kanonizációs eljárás megindításához.

Mindezek azonban csak részletkérdések. Sokkal fontosabb náluk bizonyos alapvető kérdések tisztázása. Szerintünk a legsürgősebb feladat középkori szentjeink és boldogjaink megbízható kritikai kataszterének elkészítése volna. Amíg ugyanis nem látjuk világosan, kiknek szentté-, illetve boldoggáavatására lehet alapos reményünk, addig nem érdemes egyetlen lépést sem tennünk. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a magyar szentek életírójának a magyar martirologium alapos megrostálásával kell kezdenie munkáját: kíméletlenül ki kell belőle iktatni mindenkit, aki ellen akár történeti hitelesség, akár magyarság, akár erkölcsi magatartás tekintetében a legkisebb kifogás is emelhető. Talán nem szükséges mondanunk, hogy a magyarság követelésében a vérségi szempontok mellett az érzelmi kapcsolatok is számításba veendők.

Ilyen szélesre alapozott munka megtervezése és sikeres elvégzése természetesen sokszorosan meghaladja egy ember tudását és munkabírását. Eredményes megoldása tehát csak munkaközösség formájában képzelhető el. A dolog természetéből következik, hogy a munkaközösség megszervezése, munkájának irányítása és ellenőrzése szigorúan egyházi feladat kell hogy legyen.

A munka oroszánrészre azonban mégsem a tudósokra, hanem magára a katolikus társadalomra vár. Eget ostromló hitével, rendíthetetlen bizalmával és állhatatos kitartásával neki kell kiesdenie Istentől, hogy a jövőben ne csak lehessenek, hanem legyenek is szentjeink, még pedig úgy, hogy a régiekkel szemben elkövetett mulasztásainkat lehetőleg pótoljuk, a jövőt illetőleg pedig úgy, hogy idejében rányitjuk szemünket a körünkben bontakozó szentségcsírákra és minden tőlünk telhető módon iparkodunk azokat teljes kifejtőzésre segíteni. Kövessük nyugati és déli szomszédaink példáját és tanuljuk meg tőlük a szentség kollektív értékének megbecsülését. Mert bizony mi is rászorulunk szentjeink mennyei pártfogására.

Irodalom

- Acta Sanctorum Hungariae ex J. Bollandi operibus excerpta.* Tarnaviae, 1743.
- Balanyi Gy.: *Szent Erzsébet és Szent Ferenc.* Bp. 1937.
- : *Magyarországi Boldog Ilona.* Regnum, II. Bp. 1937. 69-79. 1.
- : *Csehországi Boldog Agnes.* 1205-1282. Bp. 1939.
- : *Magyar szentek, akik nincsenek, de lehetnének.* Egyházi Lapok, 1944. 33-35. 1.
- : *Magyarországi Szent Erzsébetek.* Vigilia, 1951. 601-605. 1.
- : *Szent Erzsébet magyarsága.* Vigilia, 1957. 622-25. 1.
- : *Magyar Fioretti.* Vigilia, 1958. 626-29. 1.
- Balics L.: *A róm. kat. Egyház története Magyarországon.* I-III. k. Bp. 1885-90. 1.
- Bálint S.: *Szeged városa.* Bp. 1959.
- : *Alsóváros.* Szeged. 1960.
- Csák A. C.: *Kelemen Didák csodás élete és működése.* Miskolc, 1927.
- Gábrriel A.: *Szent Erzsébet magyarsága nyugati szemmel.* Regnum, II. Bp. 1937. 80-97. 1.
- Harsányi A.: *A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt.* Bp. 1938.
- Herzog J.: *Skóciai Szent Margit származásának kérdése.* B. P. 1933.
- Juhász K.: *Hajdani monostorok a csanádi egyházmegyében.* Bp. 1926.
- : *Die Stifte der Tschanader Diözese im Mittelalter.* Münster i. W. 1927.
- : *Ein Unbekanntes Benediktinerstift in der Stadt Szeged.* Mitteilungen des Instituts f. österreichische Geschichtsforschung. 1961. 359-62. 1.
- : *Klöster in der Diözese Tschanad-Temesvar im Mittelalter 1030-1552) Magyar Szakemberek írásai.* 65. Köln-Detroit-Wien. é. n.
- Kanyó G.: *Kálmán herceg.* Kat. Szemle, 1895. 250-66. 1.
- Karácsonyi J.: *Szent Adalbert védelme.* Kat. Szemle, 1904. 451-62, 523-55. 1.
- : *Szent István király.* Bp. 1904.
- : *Az Árpádház szentjei.* Árpád és az Árpádok c. összefoglaló díszműben. Bp. 1908.
- : *A mérges vipera és az antimoniális.* Századok, 1910. 1. s. kk. 11.
- : *Szent Gellért püspök és vértanú élete,* Bp. 1925.
- : *Szent László király.* Bp. 1926.
- Kisbán E.: *A magyar pálosrend története.* I-II. k. Bp. 1938-39.
- Kollarich J.: *Boldog emlékeztű Cepelleni Györgynek élete és halála.* Nagyszombat 1770.
- Körtvélyessy L.: *A 700 éves minorita rend története.* Szeged, 1943.
- Kühár F.: *A legszentebb család utolsó virága.* Bp. 1939.
- Lányi E.: *A kassai vértanúk.* Kalocsa, 1920.
- Lovas E.: *Árpádházi Boldog Margit.* Kolozsvár, 1913.
- Mályusz E.: *Árpádházi Boldog Margit.* Károlyi-Emlékkönyv. Bp. 1932. 341-84. 1.
- Monay F.: *Adatok a magyarországi és erdélyi minoriták irodalmi munkásságáról.* Róma. é. n.
- : *P. Kelemen Didák a Felső-Tiszavidék apostola,* Róma, 1957.
- Pámer L.: *Tisztelendő Csepellényi György vértanú boldoggáavatása.* Kat. Szemle, 1905. 63-66. 1.
- : *Gizella boldoggáavatása.* Kat. Szemle, 1910.
- Puskásy P.: *Árpádházi Boldog Kinga.* Bp. é. n.
- Pór A.: *Boldog Csáki Mór domonkosrendi szerzetes.* Kat. Szemle, 1887. 300-313. 1.
- : *Habsburgi Ágnes magyar királyné és Erzsébet hercegasszony, az Árpádház utolsó sarja.* Kat. Szemle, 1888. 214-43, 463-99. 1.
- Schütz A. szerkesztésében: *Szentek élete, az év minden napjára.* I-IV. k. Bp. 1932-33.
- Szekfü Gy. szerkesztésében: *Hősök és szentek.* Magyar szentek. H. és é. n.

- Takáts S.: *Kelemen Didák és Károlyi Sándor családja*. Kat. Szemle, 1892. 394-430, 535-61, 678-707. 1.
- Tarczai Gy.: *Az Árpádház szentjei*. Bp. 1930.
- Tóth L.: *Magyarországi Boldog Ilona legendája*. Kl. a Domanovszky-Emlékkönyvből. Bp. 1937.
- Vargha D.: *Szent Mór-Emlékkönyv*. Pécs, 1936.
- Wertner M.: *Az Árpádok családi története*. Nagybecskerek, 1892.
- : *IV. Béla magyar király története*. Temesvár 1895.